

दिनांक २० २१ ११ २०२०, विषय - व्याकरण
 २ - १२ २२ - व्याकरण सिद्धांत उच्चारण, अउच्चारण

प्रश्न - पूर्व पक्ष व्याप्त आशयं समुच्चयं तेषां।

उत्तर - उपोद्योपपादकभावः उपोद्योतः संज्ञायां सूत्रकोटौ सप्रलङ्गा

उपोद्योतौ हेतुता वसरत्वात् साधो जिनवाद्ये मन्मथत्वे कोटौ संज्ञायां
 रिष्यते इत्यादिभ्यो मन्मथः। तत्र व्याप्तिः मन्मथप्रश्नः संज्ञायां।

व्याप्तिः साध्यवत्त्वस्यैव साध्यवत्त्वं उपाद्योत्तं।
 साध्यवत्त्वपक्षेण साध्यवत्त्वप्रतिपक्षेण प्रतिपक्षोपपत्तस्य
 चाभेदसम्बन्धेन अन्यपक्षेण भेदे भेदेऽन्वयः। न तु
 साध्यवत्त्वपक्षेण प्रतिपक्षोपपत्तौ सम्बन्धेन भेदेनाभावेन भेद
 सम्बन्धेनान्यत्वं साध्यवत्त्वत्वात् भेदवत्त्वं सप्रलङ्गा
 निमित्तत्वं सम्बन्धेन व्युत्पत्तौ रूपे सम्बन्धपक्षे तस्य च
 प्रतिपक्षोपपत्तौ सम्बन्धेनाभावे। एवं च साध्यवत्त्वनिमित्तक
 भेदव्युत्पत्तौ व्युत्पत्तौ भावो व्याप्तिरिति तदर्थः।

वदित्वांगवद्भूमिद्वयोः साध्यवत्त्वः साध्यवत्त्वमध्यनसादि
 द्योत्तं जलद्वयोः तद्व्युत्पत्तौ व्युत्पत्तौ लक्षणं सम्बन्धः।
 धूमवत्त्ववद्विरत्योः साध्यवत्त्वस्यैव साध्यवत्त्वः पिण्डादौ वद्विः
 सत्याभावात् व्याप्तिः।

अत्र भेदसम्बन्धेन साध्यते नैव सम्बन्धेन साध्यवत्त्व
 बोध्यः अन्यथा समवायसम्बन्धेन वद्विभागे वद्विरत्यपवः
 तदन्वयो मध्यनसादिः तत्र धूमस्य सिद्धमौनत्वात् व्याप्तिप्रलङ्गात्
 अथात्र साध्यतावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नाया साध्यतावेच्छा
 इवच्छेदकता तन्निमित्ततावच्छेदतावती या प्रतिपक्षोपपत्तौ तन्नि
 मित्तकभेदव्युत्पत्तौ व्युत्पत्तौ भावो व्याप्तिरिति तदर्थः। एवं च
 समवायेन इति प्रतीति साक्षिकभेदीय प्रतिपक्षोपपत्तौ वद्विदमत्ता
 नद्विनिच्छा साध्यतावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नाया च
 साध्यतावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नाया संयोगेन वद्विभागेति
 भेदीया प्रतिपक्षोपपत्तौ वद्विदमत्ता तन्निमित्तकप्रतिपक्षोपपत्तौ
 भेदवत्त्वपक्षेण इति व्याप्तिः।

साध्यवत्त्वस्यैव साध्यवत्त्ववच्छिन्नप्रतिपक्षोपपत्तौ भेदवत्त्व
 बोध्यः तत्र मन्मथिपत्तौ वद्विभेदीय मध्यनसादे मन्मथे पवत्तदौ

दिनांक २० २१ ११ २०२०, विषय - व्याकरण
२ - १२ २०२० - व्याकरण सिद्धांत उच्चारण, आउच्चारण

प्रश्न - पूर्व पक्ष व्याप्ति आशयं समुचितं लेख्यः

उत्तर - उपोषोपपादकभावः उपो वृत्तः संज्ञात् २-१० ६। सप्रलङ्गा

उपो वृत्तौ हेतुता वसरत्वात् स्यात् तत्र वाच्ये मन्मथत्वे षोडशसंज्ञात्
रिष्यते इत्यादिभ्यो मन्मथः । तत्र व्याप्तिः मन्मथप्रश्नः संज्ञात् १।

व्याप्तिः साध्यवत्त्वमन्मथस्य संज्ञकत्वे उपो वृत्तः ।
साध्यवत्त्वपक्षे लक्षणमा साध्यवत्त्वमन्मथस्य प्रतिमोगितात् २।
या मेदसंज्ञकत्वेन अन्यपदापेक्षया मेदे मेदेऽन्वयः । न तु
साध्यवत्त्वपक्षे प्रतिमोगिता संज्ञकत्वेन मेदेना माद्यपौरुषेद
संज्ञकत्वेनान्यत्वात् साध्यवत्त्वमन्मथस्य मेदवत्त्वं सप्रलङ्गात्
निरूपितत्वं संज्ञकत्वेन वृत्तस्वरूपे संज्ञकत्वे पदापेक्षया
प्रतिमोगिता संज्ञकत्वेनाभावः । एवं च साध्यवत्त्वमिदं
मेदवत्त्वस्यैव वृत्तत्वात्मानो व्याप्तिरिति तदर्थः ।

वृद्धिमान् ध्रुमादिषु साध्यवत्त्वमन्मथस्य साध्यवत्त्वमन्मथस्य
द्वयोः मेलनस्यैव वृत्तत्वं ध्रुमस्यैव लक्षणं संज्ञकम् ।
ध्रुमवान् वृद्धिरित्यादौ साध्यवत्त्वमन्मथस्यैव व्याप्तिः ।
सत्याभावात् व्याप्तिः ।

अत एव संज्ञकत्वेन साध्यं तत्रैव संज्ञकत्वेन साध्यवत्त्वमन्मथस्य
वृद्धिः । अन्यथा समवाय संज्ञकत्वेन वृद्धिमान् वृद्धिरवयवः
तदन्वयो मद्यनसादिः तत्र ध्रुमस्य सिद्धमोक्तत्वात् व्याप्तिप्रलङ्गात्
अर्थात् साध्यतावच्छेदकसंज्ञकत्वावच्छिन्ना य साध्यता निच्छेदात्
इव चच्छेदकता तन्निरूपितावच्छेदावती या प्रतिमोगिता तन्निरूपिता
रूपकमेदवत्त्वमन्मथस्यैव वृत्तत्वात्मानो व्याप्तिरिति तदर्थः । एवं च
समवायेन इति प्रतीति साक्षिकमेदीय प्रतिमोगितावच्छेदकता
वृद्धिनिच्छेदात् साध्यतावच्छेदकसंज्ञकत्वावच्छिन्ना य च
साध्यतावच्छेदकसंज्ञकत्वावच्छिन्ना संयोगेन वृद्धिमान्मेदि
मेदीया प्रतिमोगितावच्छेदकता तन्निरूपितावच्छिन्ना प्रतिमोगिताया
मेदवत्त्वपक्षे इति व्याप्तिः ।

साध्यवत्त्वमन्मथस्य साध्यवत्त्वमन्मथस्य प्रतिमोगिताया मेदवत्त्वमन्मथस्य
वृद्धिः तत्रैव मन्मथस्य वृद्धिमतो मद्यनसादे मन्मथस्यैव पक्षे